

ئىستانبۇلدىكى دەنگى بەھجەت يەھيا (ئەبۇستەن) ئەلبومى

عادل محەمەدكەرىم

خۇش و جوانە. ئەم پاكى دەنگە ئەو سىمپايە كە لە دەنگى بەھجەت دا بەروونى بەدى دەكرېت. ئەو شىمان بىر نەچىت دەنگ خۇشى بەھرىە كە كە مرۇف لە پىكەتلىنى فىسۇلۇجىدا لە ئەزەل و لەدايكوبىئەو كە تىايدا بوو تىايەنى كە نەشبوو دروست نابىت. ديارە بەھجەت بىن ھىچ شىتېك خۇى بەھرى دەنگ خۇشى تىايە ، ئەو شىمان بىر نەچىت تەنھا دەنگ خۇشى بەس نىيە چونكە ھەيە دەنگىشى خۇشە، بەلام نازانېت گۇرانى بلىت ئەمە پىچەوانەكەشى دروستە واتە ھەيە لەگۇرانىبىز ئەنگى ئەو تۇ خۇش نىيە، بەلام بە ھەندى تەكنىك و نواندىن و جۇرى ئەدا و چرىن دىتە بوارى گۇرانى وتتەو پەيامە كە كەم تا زۇر دەگات!!

دووم: لايەنى ھەستو گوزارشت (دەربىن)
لەرووى فەلسەفەيەو ھەستو فەيلەسوفى ئەمرىكى سوزان لانجەر دەلېت: لەھەر كارىكى ھونەرى غىباي ھەست و گوزارشت ھەبوو ئەوا ئەو كارە جوانى تىادا بەدى ناكرىت واتە يەكېك لە فاكەتەر بەھىزەكانى تىستاتىكى ھونەر لايەنى ھەستە، بىگومان سۆز ھەست لاي بەھجەت بەشىئەو كە كە دەگمەنە و كەم گۇرانىبىز ھەيە ھاوشىئە بەھجەت بەو سۆز ھەستە گوزارشت لەواتاى وشەى ھۇنراوۋى گۇرانىيەكانى بكات، چونكە جۇرو ستايلى ئەم مۇسقايايە كە پىي دەوترېت (سونەتى) * * بۇ خۇى نىكە جۇرىكە لەتەسەفوفو ھالى دەروپشان و مەفتونى سۆفبو دەروپش بۇ تايىن و ئەو دونبا. بەھجەت لىرەدا ھاوشىئە سۆفبو دەروپشېك كە گۇرانى دەچرىت لەم دىنبايە نىو لە خەيالى قولنى خۇيەو مەفتونى ئەو رىيازى سونەتەيە لەخەلوەتايە بۇ رىيازەكەى كەبەراى من ئەمە لەنگى نىو نىمرو رىيازەكەى لەكوردستانى باشوردا لەتروپكى ئەم رىيازەدايەو پىسپور شازەيە تىايدا ئەم ستايلەشە ھەمىشە ھەوتى كارەكانىتې، من ھەستەكەم بەگۇرىنى دابەشكردى مۇسقاو گۇرىنى نامىرەكان كە ھاوشانى مېلۇدىەكانى سى دى ئەبۇستەن بەھجەت وىستېتى كەمىك دوركەوتتەو لە ستايلەكەى پىشوو، بەلام لا ئىرادى خۇنەويستەنە وشەى ھۇنراوۋە ئاوازو مېلۇدى بەنرەتى گۇرانىەكانى دەمانخاتەو نە ستايلى سونەتەكەى كە بەھجەتې پى ناسراو، كەواتە ھەر ئەمە بەس نىيە بۇ دوركەوتتەو لە ستايلەكە، بەم ستايلە بەھجەت سەرنجى گۇرىكى زۇرى بەلاى خۇيدا راکىشاوۋە خەلكىكى زۇرى مەفتونى ئەم ستايلە كرەوۋە. بۇنمەنە لايەنى گوزارشت لەگۇرانى (بەتەنھا دلم) كە دەگاتە وشەى (ئەبى حال لە خۇم بىنم) بۇ دەربىن لەمە بەتايبەت (حالا لە خۇم بىنم) رستى ئاساى گۇرانىەكە دەگۇرىت و رىتمىكى دەروپشى ئاپنى دەبىستىن، ھەرەھا بۇ گوزارشت لەوشەى ھۇنراوۋەكانى ئاوازو رستى مېلۇدىەكان بەجۇرىك داپىرشتون چىونى كە بىتتەو لەگەل واتاى وشەو ھۇنراوۋەكان، بەزۇرى ئاوازەكان ھەر لەسەرەتاي دەستېك و رەوتى ئاوازەكە بەرەو زورو واتە بەرزبەنەوۋە دابەزىنەكان لەگەل واتاى وشەى ھۇنراوۋەكان گونجاو و لەنگى نابىنى.

سىحراوى و جوانەكەى لايەنى ھونەرى مۇسقاو گۇرانىيە، كە لىكەدانەوۋە شىكرەنەوۋە ئاوتوپىكان ھەمە لايەنەو رەنگالەو رەھا نىن ھاوشىئە زانستە سروشتىيەكان بەزوى بگاتە بن بەست. ھەربۇيە دەلېم ئەوۋى كەمن لىرەدا دەمەوت نامازى پىندەم لەسەر كارەكانى ئەبۇستەن بەھجەت و سىمپاكانى دەنگى ئەم ھونەرمەندە لەرپى ھەندى تراكى بەرھەمەكانى ئەم سى دىە نوئىيە بەھجەت، رەنگە ئەم ئاوتوپىت بەتەواوتى ئاوانا شاراۋەكانى ھونەرمەند بەرجەستە بىكەم لە ھەموو روويەكەو و دروستىشە ھونەرمەند لە گەل زۇرىك لە ئاراكانم نەبىت ئەمەش زۇر ئاسايەو لەنگى نىيە!!

رەنگە زۇر جار پىسار بكرىت يان دىتە بەر گۇيمان لىرەو لەوئى دەلېن دەنگى بەھجەت تايەتە؟ دەرسىن بۇ تايەتە ئەو ھۇكارانە چىن كەوا دەكەن دەنگى ھونەرمەندىكى گۇرانىبىزى ۋەك بەھجەت و ھەندىك لەھاوشىئەكانى تايەت كەن، ئەو سىمپاينە چىن كە دەنگىك دەبىتە تايەتو گۇرىكى زۇر بۇخۇى رادەكشىت و گۇرىكى ھونەرمەندانى تر كەمدەكاتەو، ئاخۇ ئەو پەيامە چى بىت كەلە ھەگبەى ئەو ھونەرمەندەدا ھەيە.!! ئەمە خالى جەوھەرىە كەواى لەمن كرد لەرپى شىكارى و ووردبەنەوۋەم لەبەرھەمەكانى ئەبۇستەن بەھجەت تا ھەندى لايەنى شاروۋە بە پىي ئەزموونى ئاوانى خۇم لە دەنگى بەھجەت ئاشكرا بىكەم بۇ ھەواداران و خوتنەرانى بەرپىز.

دەنگ خۇشى و ئىستاتىكى دەنگ:

واتە دەنگىكى جوان ، دەرسىن بەكامە دەنگ دەوترېت جوان ؟؟ كاتى كە گۇبىستى دەنگى كەسېك دەبىين كە گۇرانى دەلېت ئەگەر سەرنجان رابىكشىت و بە جۇرىك لەجۇرەكان جىواۋى ھەبىت لەگەل دەنگى يەكېكى ئاساى كە دەنگى خۇش نەبىت و گۇرانى بلىت ئەوا دەلېن ئەوۋى يەكەم دەنگى خۇشە، نىنجا با بىن بزانىن ئەم دەنگ خۇشە چىيە!!

لەرووى زانستى ھونەرى مۇسقا ئەمە بەراورد بىكەين بەزەنيارىك كاتى كە ئامپرىكى مۇسقا دەزەتت زۇر جار لەكۇرو كۇبەنەوۋى ھەوادارانى مۇزىسىيەكاندا دەوترېت فلانە زەنيار نامىرەكەى خۇش يان جوان دەزەتت دوپارە ئەو پىسارە دەكەينەوۋە ھۇكار چىيە كە بەخۇشى و بەجوانى نامىرەكەى دەزەتت ئەو سىمپاينە چىن كە وادەكات ئەو زەنيارە خۇشرو جوانر نامىرەكەى دەزەتت لەپەككى تر!!

لىرەو لەم دەروازەيەوۋە دەجمە ھەلسەنگاندىن دەنگى بەھجەت ھونەرمەندەوۋە ھەندى لەنپەنەكانى جوانى دەنگى بەھجەت ئاشكرا دەكەم:

يەكەم: ئاشكرايە كە دەنگەكانى مۇسقا لەرووى تىورەوۋە برىتتە لەھوت دەنگ (دۆر-ئى-مى-فا-سۆل-لا-سى)كە ھەرىكە لەو دەنگانە لە چىنى دىارىكراۋى خۇياندا لەرووى فىزىي دەنگەوۋە (ئەكۇستىك) لە رىنەوۋەكانى دىارىكراۋە، ھەر كەمۇ زىادىك لەو لەرىنەوانە واتە دەنگىكى ناساز دەبىستى كاتىكش لەرىنەوۋە تۇنەكان تەواووبون ئەوا دەنگەكان لەشۇئى خۇياندان و سازو پاك دەبىستىن ئەم تۇن پاكىە يەكېكە لەو فاكەرانەى كە گۇرىك لا ئىرادى برىار دەدات لەسەر بەرامبەرەكەى كە گۇرانىبىز بىت يان ئامپىرەن دەلېت: ئەو دەنگە پاكە كە پاكىش بوو واتە

ھونەرمەندى گۇرانىبىز بەھجەت يەھيا ئەمسالىش ۋەك سالى رابردوۋ بەكۇمەلېك بەرھەمى ھونەرى لەدوو ئوتى سى دىيەكى ئوتدا بەناۋى (ئەبۇستەن) ھاتەو نومان بەبۇاردەيەك لەھۇنراوۋە ئاۋازى ئوتى، دلئى ھەواداران و گۇرىكى دابەوۋە. كارى مۇسقاى ئاۋازى گۇرانىيەكانىشى لەلايەن ھونەرمەندان كاكە دلئىر حسىن و گۇران كامىل و غەمكىن فەرەج و ئارام سەردارو تراكى (دووم و امەدزانى) لەئامادەكردى خۇدى گۇرانىبىزەو كارى زەندى مۇسقاى سەرجەم بەرھەمەكان بەلبو پەنجەو ھەستو سۆزى كۇمەلېك لەزەنبارانى لاۋى بەتواناى شارى سلېمانى و بە بەشدارى كلارنېت زەنانى كۇپەى نازىز براى ھونەرمەندم كاكە رىبىن جەمال و كاكە ھەلوپىست و سۇلۇى گىتار لەلايەن ھونەرمەندى لاۋى شارى كەركوك كاكە (دىيەم) كارى تۇماركردى بەرھەمەكانىش لە ستودىۋى (فىن) لە شارى سلېمانى بەكوالىتەكى جوان و بەرز بەرھەمەكان تۇماركراۋن لەلايەن ھونەرمەندى لاۋى نازىز كاكە ئارام سەردار .

دىارە ھەول و تەقەلاى ئەم ھونەرمەندە گۇرانىبىزە ماندونەناسە پىئور ناكرىت، كەھەر لەسەرەتاي ھاتە ناۋ دىنباى ھونەرىيەوۋە بەھجەت * لەو ھونەرمەندە دەگمەن و دانسقانەبوو كە مۇدەى پاشەرۇزىكى رونى پىدانىن بەوۋە كە لە رېگەى ئاراكانىوۋە دەركەوت، كە ئەم ھونەرى بەخەم لە كۇلناۋوۋە ھەمىشە وىل بوو بەدۋاى ھۇنراۋى جوان و سەرنج راكىش، وىل بوو بەدۋاى ئاۋازى گونجاۋ كارى دابەشكرنى مۇسقاى گونجاۋ، ھەربۇيە خۇى بەراورد دەكرد بەھەندى لەھونەرمەندانى جىپان كە چىان كرەوۋە بۇ ھونەرى گەلەكەيان، كە ئەمە لەخۇوۋە نەبوۋ ديارە كەمىك بەناگاۋو لەمىزۇرى رەوتى ھونەرى مۇزىك، بۇيە بەھجەت ھەمىشە سەركزو دل و رىيا سۆفى ئاسا ھەمىشە لەخەلوەتەكەيدا ناخى لەجۇشندانبا، تا ئەوۋى لەسەنەيدا پەنگى خورادۆتتەو بەھۇنراۋوۋە ئاۋازە تايەتەكانى گوزارشتىكى راستگۇيانەيان لىككات ، ئەم خەلوەتو كات تەرخانكرنە شاروۋەيە بەھجەت سەراۋوۋە فاكەتەرى ئىلھامى ھۇنراۋوۋە ئاۋازەكانى بە ھجەتن .

لەناۋ ھەموو مىللەتاندا بەتايبەت ھونەرمەندانى رۇزەھالەتى ناۋەند ئەو ھونەرمەندانە، زۇر كەمەن كە دوور لەروكەش و لەدىنباى شتە جوانەكانى مرۇفەوۋە كە ھەستو سۆزە سەرەتا راستگۇيانە بۇ ناخى خۇيان بدوۋىن. ئەم ھەستو سۆزە راستگۇۋ بى روتوشە كە كاتىك بەرجەستە دەكرىت و دەگات بەگۇرىك، پەيامى ھونەرمەندە بۇ گۇرىگان و پەيوەندى رۇح دروست دەبىت لە نىوان كارە ھونەرىيەكەيو ئىمەى بىستەردا .

بەراستى خۇپىندەوۋە ئاوتوپىكردى ھونەر بەتايبەتېش ھونەرى مۇسقاۋ لايەنى ئىستاتىكاۋ گوزارشتو ھەستو سۆز، كارىكى سانا نىو لىكەدانەوۋە تىروانىنى جۇزاۋ جۇرى زانستى ھەلەگىرېت (مەبەستىم زانستە سروشتى و زانستە مرۇفايەتتەيەكانە) واتە مۇسقا ۋەك زانستى دەنگ ئەوۋى كە پەيوەندى بەفىزىي دەنگ و ماتماتىكەوۋە ھەيە يان ۋەك فەلسەفە (ئىستاتىكا) و سۇسۇلۇجىو ساىكۇ سۇسۇلۇجىو مېزۇو فۇلكۇر كە ئەمانە ھەمويان دەچنە رىزى زانستە مرۇفايەتتەكان. ئەمەى دۋاى دىنا